

ПРОФЕСІЙНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВІДБІР ЯК СКЛАДНИК ВИЗНАЧЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИДАТНОСТІ ПІРОТЕХНІКА ДСНС УКРАЇНИPROFESSIONAL PSYCHOLOGICAL SELECTION AS A COMPONENT
DETERMINATION OF THE PSYCHOLOGICAL FITNESS OF A SES SAPPER
OF THE SNES OF UKRAINE

У статті розглядається проблема професійного психологічного відбору фахівця-піротехніка ДСНС України. Викладено теоретичний огляд проблеми професійного психологічного відбору. Проведено аналіз вітчизняних досліджень щодо визначення професійно важливих якостей саперів із розмінування різних відомчих служб.

Зазначено, що професійно-психологічні якості – це комплекс індивідуально-психологічних та поведінкових рис особистості, які є фундаментом для засвоєння професійних знань, умінь та навичок. Наявність необхідного рівня цих індивідуально-психологічних рис є запорукою вдалого проходження служби та виконання діяльності з меншою кількістю або відсутністю помилкових дій, що, своєю чергою, дає змогу прогнозувати успішність проходження служби кандидатом у піротехніки.

У ході емпіричного дослідження застосовано метод експертної оцінки для встановлення найважливіших професійно-психологічних якостей, які повинні мати кандидати в піротехніки ДСНС України, щоб удало навчатися та безпечно виконувати свої обов'язки. Виходячи з них, визначено такі індивідуально-психологічні характеристики, як: відкритість, готовність до контакту з іншими, емоційна стійкість, спокій, сміливість, уміння залишатися активними, бути готовим до ризику, зануреність у внутрішній світ, аналітичність мислення, сильна сила волі, цілеспрямованість, самовпевненість. Хоча піротехніки з різним досвідом роботи мають відмінності та схильні до індивідуалістського стилю виконання діяльності, проте зберігають контактність, орієнтуються на себе, упевнені в собі, при цьому критично ставляться до своїх дій.

Установлено, що показник рівня тривоги вказує на недостатність розвитку навичок самоконтролю та вольових якостей, які компенсуються розвинутими процесами саморегуляції, такими як програмування, гнучкість, моделювання та самостійність. Ці регуляторні процеси спрямовані на усвідомлене програмування своїх дій, детальне визначення дій та кроків до їх виконання, їх внутрішнього програмування, швидкої перебудови своїх дій.

Ключові слова: професіографічний аналіз діяльності, професійно-психологічний відбір, піротехнік, розмінування, професійна діяльність.

The article deals with the problem of professional and psychological selection of a pyrotechnic specialist of the state emergency service of Ukraine. A theoretical review of the problem of professional psychological selection is presented. The article provides an analysis of domestic research on the professional and important qualities of mine clearance sappers of various departmental services.

It is noted that professional and psychological qualities are a complex of individual psychological and behavioral personality traits that are the foundation for mastering professional knowledge, skills and abilities. The presence of the right level of these individual psychological traits is the key to successful service and performance of activities with fewer or no erroneous actions, which will allow predicting the success of service as a candidate for pyrotechnics.

In the course of the empirical research, the method of expert assessment was applied to establish the most important professional and psychological qualities that candidates in pyrotechnics of the state emergency service of Ukraine should have in order to successfully study and safely perform their activities in the position.

Based on them, such individual psychological characteristics as: openness, readiness for contact with others, emotional stability, calmness, courage, ability to remain active, be ready for risk, immersion in the inner world, analytical thinking, strong willpower, purposefulness, self-confidence are determined. Although pyrotechnics with different work experience have differences and are inclined to an individual style of performing activities, they remain in contact, are guided by themselves, and are confident in themselves, while being critical of their actions.

It is established that the indicator of the level of anxiety indicates a lack of development of self-control skills and strong-willed qualities, which are compensated by developed processes of self-regulation, such as programming, flexibility, modeling and independence. These regulatory processes are aimed at conscious programming of their actions, detailed definition of actions and steps to their implementation, their internal playback, and rapid restructuring of their actions.

Key words: professional analysis of activity, professional and psychological selection, ses sapper, demining, professional activity.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.48.29>

Платонов В.М.

аспірант ад'юнктири

Національний університет цивільного захисту України

Постановка проблеми. Діяльність піротехніка Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) спрямована на захист населення від потенційної та реальної загрози

життю, яку несуть вибухонебезпечні предмети (ВНП). Виконуючи завдання з розмінування, піротехніки знаходяться у стані постійної готовності, емоційної напруги, певній ізольовано-

сті рухів, монотонності праці, у постійному контакті з предметом, який може в будь-який момент вибухнути. Виконання діяльності в таких умовах призводить до стану втоми, емоційного виснаження, психологічного перевантаження. Для ефективного виконання піротехніком діяльності з розмінування, окрім фахової підготовки та знань, важливі його індивідуально-психологічні якості.

Піротехніки, виконуючи діяльність із розмінування:

по-перше, проводять дії на упередження для забезпечення безпеки населення;

по-друге, рятують людей від реальної загрози у вигляді вилучення ВВП, який знайшли цивільні.

Проблема професійно-психологічного відбору фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС у психологічній науці не є дослідженою в повному обсязі, оскільки сьогодні мало наукових доробок із цього напрямку, які б теоретично та практично описували професійну діяльність фахівця-піротехніка. Дана проблематика потребує комплексного дослідження для узагальнення теоретичної та методологічної основи професіографічного аналізу діяльності піротехніка ДСНС України, для подальшої модернізації процедури професійно-психологічного відбору, що базуватиметься на науково обґрунтованому психологічному погляді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Виконання діяльності в екстремальних умовах потребує від працівника високого рівня фахової підготовки, а також достатнього рівня розвитку фізичних, фізіологічних та морально-психологічних якостей. Окрім відсутності медичних та соціальних протипоказань, важливу роль відіграє рівень розвитку індивідуально психологічних якостей кандидата, який бажає працювати на роботі, що пов'язана з прямим ризиком для життя.

На жаль, сьогодні психологічний відбір не є першочерговою ланкою процедури професійного відбору. Психологічному складнику відведено чи не останню роль після визначення медичних показників кандидата та рівня розвитку його фізичних можливостей. Хоча медичні та фізичні показники кандидата є одними з головних критеріїв, яким повинен відповідати кандидат, психологічні показники є не менш важливими в доборі кадрів, які опануватимуть нові суто професійні знання та вміння. Зауважимо, що сьогодні професійно-психологічний відбір кандидатів у піротехніки ДСНС України регламентовано Наказом МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» МВС України [4], у якому професійно-психологічний відбір не дає змоги повністю визначити головні та другорядні про-

фесійно-психологічні важливі якості. Ураховуючи, що в аспекті діяльності піротехніка ДСНС України психологічні якості мають вплив на помилкові дії, то вони відіграють не менш важливу роль, аніж фізична підготовка та медичні показники.

Значний інтерес до проблеми професійного відбору, а точніше сказати, взагалі відбору працівників та організації праці, з'явився у 1911 р. з виходом роботи Ф. Тейлора «Принципи наукового управління». На його думку, для максимальної продуктивності праці потрібно поєднати модель робочого місця, що є основними вимогами до працівника, та модель фахівця, визначити професійно важливі якості до робочого місця, а також його індивідуально-психологічні здібності. Ф. Тейлор зазначав, що виробнича діяльність буде продуктивнішою, якщо модель робочого місця відповідатиме моделі працівника, його психофізіологічним особливостям та здібностям [7].

На думку М. Макаренко, професійно-психологічний відбір визначається як система заходів, що допомагає визначити осіб, придатних до проходження професійного навчання згідно з їхнім рівнем розвитку індивідуально-психологічних якостей [2].

Для здійснення процедури професійно-психологічного відбору застосовуються різні методи, такі як методи дослідження рівня розвитку психічних пізнавальних процесів та індивідуально-психологічних якостей особистості, які характерні для фахівців тієї професії, на яку відбирається кандидат.

Слід зауважити, що професії, які мають екстремальний складник у своїй діяльності, є професіями з прямим ризиком для життя. Тому професійно-психологічний відбір – це спеціальна процедура, яка застосовується з метою прогнозування професійної придатності кандидата за отриманими індивідуально-психологічними та психофізіологічними показниками, що дають змогу визначити їх рівень та зробити висновок про придатність або непридатність кандидата до виконання діяльності.

На думку К. Платонова, інформація про професію ґрунтується на даних професіографічного аналізу, тобто описі професії та спеціальності з погляду вимог до кандидата. Перелік необхідних вимог та необхідних здібностей, яким повинен відповідати кандидат, називається професіографією. Під професійними здібностями визначають сталі індивідуально-психологічні особливості, які можна розвивати під час проходження професійного навчання та перебуваючи на посаді, чим забезпечується їх удосконалення, що, своєю чергою, забезпечує безпомилковість виконання діяльності [9].

У роботах М. Корольчук і В. Крайнюк визначено показники, які вимагають обов'язкового

визначення за допомогою професійного відбору. До них належать:

- екстремальні умови діяльності;
- підвищені професійні вимоги;
- наявність небезпеки як для фахівця, так і для оточення у результаті помилкових дій (тобто висока соціальна, економічна та біологічна значимість помилки);
- висока вартість навчання, замала кількість часу на навчання;
- якщо на практиці є фахівці, яких відраховано за професійною непридатністю, або випускники закладів освіти залишаються незабезпеченими [1].

У професійному психологічному відборі важливу роль відіграє професіографія, тобто опис професії, особливостей діяльності, професійних завдань. Із їх визначення складається перелік професійних вимог до кандидата, які визначатимуться за допомогою процедури професійно-психологічного відбору.

Досліджуючи діяльність піротехніка з розмінування, слід зазначити, що це діяльність зі знешкодження ВВП. Тобто це професія сапера, тому наведемо роботи низки авторів, які описали діяльність саперів у різних відомствах та країнах.

У дослідженні саперів Державної спеціальної служби транспорту В. Мозгового виявлено такі характерологічні особливості саперів:

- висока самооцінка та зрілість особистості;
- емоційна лабільність;
- висока самодисципліна;
- помірну комунікацію та відкритість;
- надмірний самоконтроль;
- висока активність.

Характерологічні особливості особистості саперів мають певну специфіку в тому, що вони схильні до часткової ізольованості, надмірного самоконтролю своїх дій, впевнені у собі, емоційно стійкі (зрілі) [3, с. 208–210].

У роботі Х. Софієвої та О. Тімченко з дослідження психологічного аналізу професії рятувальника-сапера Служби порятунку особливої ризику МНС Азербайджанської Республіки визначено такі професійно важливі якості:

- аналітичне мислення та самостійне прийняття рішень;
- висока стресостійкість;
- високий рівень адаптивності;
- емоційно-вольова стійкість;
- низький рівень тривожності (особистісної та ситуативної);
- помірну схильність до ризику, сміливість, рішучість;
- здатність тривалий час працювати на самоті;
- гнучкість поведінки та її лабільність, здатність швидко переключитися з одного об'єкта на інший [8, с. 116–118].

Із переліку професійно важливих психологічних якостей рятувальників-саперів можна виділити такі блоки:

- блок емоційно-вольових якостей;
- блок лабільності та пристосування до різних умов;
- блок стресостійкості.

У дослідженні О. Недвиги військовослужбовців-саперів, що брали активну участь у розмінуванні у зоні проведення Антитерористичної операції/Операції об'єднаних сил на Сході України та саперів Збройних сил України, які входили до миротворчого контингенту, що виконували завдання з розмінування території Південного Лівану, виділено такі професійно-психологічні якості, які повинні бути у саперів:

- середній рівень особистісної та реактивної тривожності;
- висока емоційна стійкість;
- високі показники адаптаційних можливостей;
- здатність швидко переключатися на різні види праці;
- готовність до виконання повторюваних дій [6, с. 114].

Із наведеного можна визначити такі компоненти професійно-психологічних якостей військовослужбовців саперів:

- емоційно-вольові якості;
- швидка адаптивність до змін умов праці;
- висока стресостійкість [5].

Проведений теоретичний аналіз щодо професійних психологічних якостей саперів дає змогу стверджувати, що діяльність сапера в усіх силових відомствах є схожою, тому вимоги до кандидатів у сапери будуть практично однаковими. Групою важливих професійно-психологічних якостей, які емпірично виділено у дослідженнях, є: емоційно-вольова сфера особистості, високі показники адаптаційних можливостей особистості, високі показники стресостійкості. Рівень розвитку цих якостей дає змогу виконувати завдання з меншою втратою особистісного ресурсу, швидше адаптуватися до різних ситуацій, що виникають під час роботи сапера. Нехтування визначенням наведених професійно-психологічних якостей під час відбору кандидатів у сапери призведе до великої кількості помилок під час виконання завдань, що може призвести до мінно-вибухових травм та смерті сапера.

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є визначення діапазонів професійно-психологічних якостей піротехніка ДСНС України, що будуть свідчити про придатність піротехніка та виступатимуть основою для його рекомендації на проходження служби.

У нашому дослідженні були використані такі методики: Професіографічний опитувальник О. Ліпмана – для визначення професій-

них якостей піротехніка; «Шкала схильності до ризику» О. Шмельова; методика «16-ФОО Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник» Р. Кетелла (Форма С) – для визначення індивідуально психологічних особливостей особистості; тест «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера, Ю. Ханіна – для визначення рівня тривожності; опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової – для визначення емоційно-вольової сфери, рівня тривожності та стилю саморегуляції піротехніків. Методики підбрано згідно з отриманими результатами експертної оцінки визначення професійних якостей, які повинні бути у кандидатів, що бажають проходити службу в піротехнічних підрозділах.

До вибірки увійшли 130 піротехніків із різних областей України, а саме: Харківської, Чернігівської, Львівської, Миколаївської, Донецької, Луганської, Черкаської, Сумської та Київської.

Вибірка була розподілена залежно від стажу служби на посаді піротехніка ДСНС України. Перша група – 50 осіб зі стажем роботи від одного місяця до трьох років. Другу групу утворили 44 особи від чотирьох до семи років перебування на посаді піротехніка. Третю групу становили 36 осіб зі стажем служби від восьми років. Середній вік за вибіркою – 32 роки.

Для статистичної обробки отриманих результатів застосовано коефіцієнт кореляції t-критерій Стьюдента для залежних вибірок та ф-кутове перетворення Фішера. Обробка даних проводилася у математично статистичному пакеті SPSS 23.0.

Перед створенням психограми фахівця-піротехніка нами було використано професіографічний опитувальник О. Ліпмана. На цьому етапі в дослідженні взяла участь група експертів, яка складалася з 11 піротехніків ДСНС України. Стаж їхньої роботи в підрозділах становив не менше 10 років за професією піротехніка. На основі отриманих результатів виділено такі професійні властивості особистості, з яких утворено рейтинг професійно важливих якостей фахівця-піротехніка.

Перший ранг отримали моторні властивості особистості (узгодженість рухів із процесом сприйняття, стійкість до навантажень). Другий ранг посіли атенційні (здатність тривалий час зберігати стійку увагу, концентрувати увагу) та емоційні (емоційна стійкість при ухваленні

рішень, самовладання, швидка адаптація) властивості. Третій ранг – вольові властивості (уміння точно виконувати розпорядження та дії, наполегливість, здатність до тривалої праці) та мнемічні (здатність помічати зміни в оточенні, уміння швидко відтворювати почуте та побачене, здатність швидко запам'ятовувати).

Визначені експертами професійно важливі властивості особистості збігаються з тими, які виділені у вищезазначених дослідженнях та описують діяльність саперів із розмінування [3; 5; 6; 8].

Дослідження особливостей схильності до ризику у піротехніків ДСНС за методикою «Шкала схильності до ризику» О. Шмельова показало, що у першій групі середній показник схильності до ризику дорівнює 78,21%, високий показник – 10,81%, а низький показник мають 11,30%. У другій групі середній показник схильності до ризику має 100%. У третій групі середній рівень схильності до ризику становить 88,84% високий рівень – 3,60%, а низький рівень – 7,56%. Розрахунок загального відсоткового відношення за критерієм ф-кутового перетворення Фішера дав змогу визначити так: високі показники схильності до ризику – 6,7%, низькі показники – 8,3%, середні показники – 84,9% у піротехніків із різним стажем роботи, що наведено в табл. 1.

У дослідженні професійно-психологічних якостей за допомогою методики «16-ФОО Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник» Р. Кетелла (Форма С) було отримано показники особистісних факторів, що утворюють індивідуальні особистісні профілі піротехніків із різним стажем роботи на посаді (табл. 2).

Згідно з отриманими результатами, можна сказати, що загалом у піротехніків простежуються такі індивідуально-психологічні характеристики: відкритість, готовність до контакту з іншими, емоційна стійкість, спокій, сміливість, активність, готовність до ризику, зануреність у внутрішні потреби, аналітичність мислення, сильна сила волі, цілеспрямованість, самовпевненість.

При цьому кожна з груп має свої відмінні риси характеру та поведінки, що мають статистичну значущість. Так, у групі I простежується статистична різниця в емоційній стійкості, що вказує на те, що дана характеристика потребує розвитку для подальшої роботи

Таблиця 1

Показники схильності до ризику піротехніків ДСНС України з різним стажем роботи

Схильність до ризику	I гр.	II гр.	III гр.	φ – середнє (у відсотках)
Низька	11,30	–	7,56	8,3%
Середня	78,21	100	88,84	84,9%
Висока	10,81	–	3,60	6,7%

Показники виразності основних особистісних факторів у піротехніків ДСНС України з різним стажем роботи

Фактор	I гр. (M±m)	II гр. (M±m)	III гр. (M±m)	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
A	2,40±0,34	1,04±0,15	1,33±0,22	5,79	2,85*	6,24
B	2,36±0,33	1,43±0,32	2,27±0,37	1,21	2,22	1,58
C	1,67±0,23	1,17±0,17	1,13±0,18	2,55**	0,31	2,59
E	1,92±0,27	1,27±0,19	1,52±0,25	2,23	0,88	1,51
F	1,96±0,27	1,37±0,20	1,91±0,31	0,16	0,89	0,72
G	1,96±0,27	1,33±0,20	1,54±0,25	1,14	1,38	0,72
H	1,47±0,20	1,13±0,17	1,68±0,28	2,42*	2,91*	1,04
I	2,25±0,31	1,28±0,19	1,24±0,21	2,01	0,48	2,01*
L	2,13±0,31	0,79±0,11	0,99±0,16	2,41	2,17	0,34
M	2,13±0,31	0,73±0,11	1,43±0,23	4,84	0,24	6,19**
N	1,59±0,22	1,07±0,16	1,69±0,28	2,28	0,78	1,17
O	2,70±0,38	1,39±0,20	1,50±0,25	1,97	0,59	1,95*
Q1	2,23±0,31	0,97±0,14	1,35±0,22	1,36	3,79	7,98
Q2	1,68±0,23	1,12±0,16	2,15±0,35	1,18	0,24	1,12
Q3	1,61±0,22	1,13±0,17	1,70±0,28	2,35*	3,53**	2,03*
Q4	2,12±0,31	1,03±0,15	1,40±0,23	0,06	0,15	0,31
MD	1,64±0,23	1,21±0,18	1,36±0,22	2,11*	3,12	5,37

*p<0,05
**p<0,01

піротехніком. Статистична різниця у показниках у групі I, які вказують на високі оцінки готовності до ризику, емоційності, співпраці з незнайомим людьми, у групах II та III показники за цією характеристикою нижче, що призводить до індивідуалістського стилю роботи. За показниками самоконтролю є статистично значуща різниця між представниками всіх груп. Це вказує на те, що така особистісна характеристика, як самоконтроль, має велике професійне значення і є динамічною. Зауважимо, що вона залежно від стажу роботи на посаді формується, а потім набуває сталого рівня розвитку.

Піротехніки, які увійшли до групи I, на відміну від групи II та III мають статистично вищі показники в самооцінці. Така різниця свідчить про те, що молоді фахівці переоцінюють себе та свої можливості в роботі, а ті працівники, що давно займають місця на посадах, більш критичні до себе та своїх дій.

На відміну від групи I та II у групі III виділено свої характерні особливості: схильність до рефлексії, обмірковування своїх помилок. Така риса характеру дійсно притаманна досвідченим піротехнікам, які аналізують свою роботу. У представників групи III визначено статистичну відмінність від груп I та II у показниках розвинутої уяви та вирішення практичних питань. При цьому фахівці з більшим досвідом на відміну від фахівців із групи I та II роботи

більш спокійні, легко справляються з невдачами, емоційно стійкі.

Визначення рівня тривожності у фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС України, що мають різний стаж роботи, є важливим, оскільки високий рівень тривоги негативно впливає на психоемоційний стан та психомоторні процеси, що може призвести до нещасного випадку під час роботи з ВВП. У табл. 3 наведено результати за тестом «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна.

Отримані дані дали змогу встановити, що в I групі випробуваних показники особистісної тривоги вищі, ніж у групах II та III, це вказує на недостатність розвитку навичок самоконтролю та вольових якостей, які компенсують особистісну тривогу. При цьому статистично значущої різниці у трьох групах між видами особистісної та реактивної тривожності не виявлено.

Визначення домінуючих процесів саморегуляції у піротехніків ДСНС України є важливим складником професійно-психологічних якостей фахівця. Добре розвинутий регуляторний процес, своєю чергою, дає змогу виробити індивідуальну систему механізмів, яка спрямована на подолання нервового перенапруження та стресових ситуацій. У ході дослідження нами застосовано методику «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової. Результати, наведені в табл. 4, дали змогу визначити,

Таблиця 3

Показники виразності особистісної та реактивної тривожності у фахівців ДСНС України з різним стажем роботи

Вид тривожності	I гр. (M±m)	II гр. (M±m)	III гр. (M±m)	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
Особистісна тривожність	2,85±0,40	4,37±0,65	3,68±0,61	14,01	16,68	1,32
Реактивна тривожність	2,26±0,32	4,65±0,70	4,94±0,82	9,65	9,28	0,75

що у піротехніків найбільш виражені регуляторні процеси програмування, гнучкість, моделювання та самостійність. Ці регуляторні процеси спрямовані на усвідомлене програмування своїх дій, детальне визначення дій та кроків до їх виконання, їх внутрішнє програмування, швидку перебудову своїх дій та внесення коректив, при цьому мають певну автономність та незалежність.

Статистично значущу різницю виявлено лише в регуляторному процесі моделювання. Можна стверджувати, що у фахівців першої групи простежується виражений регуляторний процес моделювання, що, своєю чергою, дає змогу діяти на упередження, моделюючи для себе ситуацію заздалегідь, і бути готовим до різних подій. Такий показник указує на те, що, моделюючи ситуацію, піротехніки, які входять до першої групи, навчаються бути готовими до різних несподіваних ситуацій, а також він є фундаментом для розвитку інших моделей саморегуляції. У групах II та III, до яких увійшли більш досвідчені піротехніки, статистичної різниці між видами саморегуляції не встановлено.

Висновки з проведеного дослідження.

Із представлених результатів можна зробити висновок, що в усіх групах досліджуваних піротехніків основний рівень схильності до ризику представлений на середньому рівні. Визначено, що у піротехніків трьох груп із різним досвідом роботи виділено такі індивідуально-психологічні характеристики: відкритість, готовність до контакту з іншими, емоційна стійкість, спокій, сміливість; при цьому зали-

шаються активними, простежується готовність до ризику, зануреність у внутрішній світ; мають аналітичність мислення та сильну силу волі, цілеспрямовані, самовпевнені. Але при цьому є й відмінні риси характеру та поведінки, що мають статистичну значущість: у групі I виділена статистична різниця в емоційній стійкості, готовності до ризику, емоційності, співпраці з незнайомим людьми; у групах II та III за цією характеристикою показники нижче. Із більшим досвідом роботи фахівці-піротехніки стають індивідуалістами у своїй діяльності, орієнтуються на себе, упевнені у собі, але критично ставляться до своїх дій.

Отримані показники рівня тривоги дають змогу вказати, що у групі I показники особистісної тривоги вищі, ніж у групах II та III, це вказує на недостатність розвитку навичок самоконтролю та вольових якостей, які потрібні для того, щоб компенсувати особистісну тривогу.

Найбільш виражені регуляторні процеси у піротехніків ДСНС такі: програмування, гнучкість, моделювання та самостійність. Ці регуляторні процеси спрямовані на усвідомлене програмування своїх дій, детальне визначення дій та кроків до їх виконання, їх внутрішнє програмування, швидку перебудову своїх дій та внесення коректив; при цьому мають певну автономність та незалежність. Статистично значущу різницю виявлено лише в регуляторному процесі моделювання.

Виходячи з вищенаведеного, можемо стверджувати, що до професійно-психологічних якостей для визначення придатності

Таблиця 4

Показник виразності основних регуляторних процесів фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС України з різним стажем роботи

Загальні регуляторні процеси	I гр. (M±m)	II гр. (M±m)	III гр. (M±m)	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2, 3)
Планування	1,21±0,17	1,52±0,23	1,63±0,27	0,24	0,46	0,78
Програмування	0,89±0,12	1,15±0,17	1,37±0,23	8,73	4,61	2,34
Гнучкість	1,24±0,17	1,52±0,22	1,23±0,20	8,28	7,71	0,11
Моделювання	1,60±0,22	0,93±0,14	1,06±0,18	2,16*	0,42	2,61
Оцінка результату	1,33±0,18	0,96±0,14	1,51±0,25	0,53	0,21	0,68
Самостійність	1,63±0,23	1,91±0,28	1,60±0,27	5,71	1,58	5,62
Загальний рівень саморегуляції	3,71±0,52	4,27±0,64	3,34±0,56	14,01	4,71	1,34

*p≤0,05

кандидата в піротехніки ДСНС України слід віднести індивідуально-психологічні та поведінкові риси особистості, такі як: емоційна стійкість, сміливість, схильність до ризику, рівень тривожності та рівень розвитку самооцінки, схильність до роботи на самоті, добре розвинута саморегуляція. Саме ці складники дають можливість піротехніку добре опанувати професію та забезпечують професійне вдосконалення і довготривале виконання діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навчальний посібник. Київ : Ніка Центр, 2010. 532 с.
2. Макаренко Н.В., Пухов Б.А., Кольченко Н.В. Основи професійного психологічного відбору. Київ : Наукова думка, 1987. 244 с.
3. Мозговий В.І. Вивчення структурної організації особистості військовослужбовців-саперів та їх психологічний супровід. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 207–211.
4. Наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» МВС України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/page> (дата звернення: 26.09.2022).
5. Недвига О.В. Психологічний супровід військовослужбовців-саперів під час виконання бойового завдання. *Вісник Національного університету оборони України*. 2016. Вип. 1(47). С. 100–107.
6. Недвига О.В. Професійно-психологічний відбір військовослужбовців-саперів. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали III міжнар наук.-практ. конф., м. Київ, 02–03 березня 2018 р. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 113–115.
7. Тейлор Ф.У. Принципи наукового менеджменту / пер. з англ. А.І. Зак. Контролінг, 1991.
8. Оцінка та прогноз професійної придатності рятувальників Служби порятунку особливого ризику МНС Азербайджанської Республіки: психологічний аспект : монографія / за заг. ред. Х.Р. Софієвої, О.В. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2022. 204 с.
9. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 232 с.